

Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä

Päätulokset

- Syrjäytyneet nuoret ovat muita sairaampia eivätkä palvelut kohtaa niitä nuoria, joiden työkyky on alentunut. Syrjäytyminen on yhteydessä erityisesti mielen-terveysongelmiin.
- Nuoret kaipaavat päivystysluonteisia ja henkilökohtaisia palveluja ja työntekijöiden näkemyksen mukaan olisi tarvetta yhdelle henkilölle, joka koordinoisi asiakkuutta palvelujärjestelmässä.
- Työntekijät kokevat vaikutusmahdollisuutensa heikkoina ja nykyiset mittarit suuntaavat työtä tavoilla, jotka eivät aina vaikuta taroituksenmukaisilta
- Nuorilla on halu päästä eteenpäin elämässään ja mahdollisuudet tähän on turvattava jokaisessa elämänvaiheessa.

Kirjoittajat:

Sanna Aaltonen
Erikoistutkija, NTS

Päivi Berg
Erikoistutkija, NTS

Salla Ikäheimo
Tutkimusassistentti, THL

TAUSTA

”Kun ne ei oo mitään postipaketteja, että vaikka me rakennettais minkälaiset systeemit jos nimenomaan me ei sit kuulla, mitä ne nuoret oikeesti haluaa, niin tavaltaan mitä se hyödyttää rakentaa näitä rakenteita.” (Työntekijä)

Syrjäytyneet nuoret eivät ole homogeeninen ryhmä, ja syrjäytyminen voi olla usein vain väliaikainen tila. Tämän vuoksi tutkimuksessa ei ole pitäydtytty yhdessä syrjäytymisen määritelmässä, vaan kussakin osiossa on muodostettu erilaisia ryhmiä ja luokiteltu nuoria elämänpolkujen ja syrjäytymisen keston mukaan.

Suomessa syrjäytymisen kustannuksia on arvioitu lähinnä tuotannonmenetyksiin perustuvilla laskelmilla, olettaen työttömyyden tai työllisyyden kestävän koko työuran ajan (esim. Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007). Syrjäytymiseen liittyy työmarkkinoilta syrjäytymisen lisäksi myös muita ulottuvuuksia ja tutkimuksessa on laajennettu näkymää syrjäytyneiden terveyspalvelujen käytöstä aiheutuvien kustannusten kautta.

Nuorten omaa kokemustietoa on hyödynnetty melko vähän syrjäytymisen tutkimuksessa ja kehittämistoiminnassa, vaikka juuri sen kautta olisi mahdollista lisätä ymmärrystä ehkäisytöimenpiteiden saavutettavuudesta ja toimivuudesta (Suurpää 2009). Tämän tutkimuksen ytimessä ovat nuorten kokemukset kohtaamisista syrjäytymistä ehkäisevien ja korjaavien virallisten instituutioiden, kuten sosiaalitoimen ja työvoimapalvelujen, kanssa. Lisäksi elämäkerralliset haastattelut avaavat näkökulmaa palveluista osana nuorten arkea ja sen rakentumista.

TULOKSET

Syrjäytyneet nuoret muita nuoria sairaampia

Palvelut eivät kohtaa niiden nuorten tarpeita, joilla on alentunut toimintakyky ja jotka eivät näin ollen ole työ- tai opiskelukykyisiä. Nämä nuoret käyttävät paljon terveyspalveluita ja kustannukset kasvavat suuriksi – kroonisesti syrjäytyneiden nuorten terveyspalvelujen kokonaiskustannukset ovat jopa seitsenkertaiset verrattuna vain peruskoulun suorittaneisiin nuoriin, jotka eivät ole syrjäytymisvaarassa. Syrjäytymisen kestolla on yhteys suurempiin kustannuksiin. ”Piipahtelijoiksi” luokitellut nuoret, jotka liikkuvat syrjäytymisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen välillä, käyttävät palveluita paljon.

Tutkimus toteutettiin THL:n ja NTS:n konsortiohankkeena, jossa pyrittiin yhdistämään taloustieteen ja nuorisotutkimuksen lähestymistapoja. Konsortiohankkeessa tarkasteltiin yhtäältä kuntataloutta, toisaalta nuorten kokemuksia palvelujärjestelmästä käyttäen rekisteriaineistoa sekä nuorten ja nuorten kanssa asiakastyötä tekevien ammattilaisten haastatteluita.

Rekisteriaineisto:

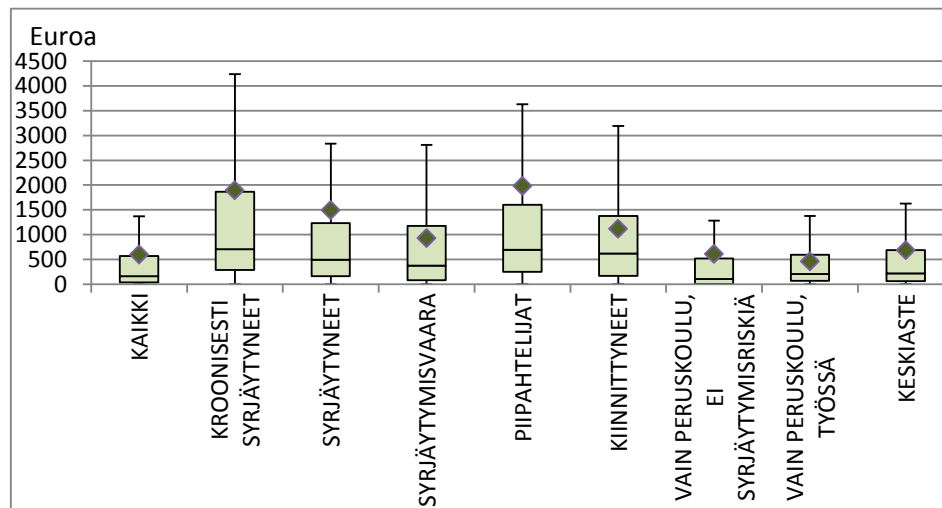
Helsinkiäisten vuosina 1982-1984 syntyneiden nuorten terveyspalvelujen ja lääkkeiden käyttöä tutkittiin vuosina 2006-2011. Palvelujen käyttötietoihin yhdistettiin THL:n tuottamat yksikkökustannukset.

Syrjäytynyt määritellään henkilöksi, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta, joka ei käy töissä, ei ole suorittamassa varusmiespalvelusta tai hoida lapsia kotona, eikä hän ole pitkäaikaisella sairauslomalla tai eläkkeellä.

Syrjäytyneet nuoret luokitellaan kolmeen ryhmään syrjäytymisen keston mukaan: ”kroonisesti syrjäytyneisiin”, ”syrjäytyneisiin” ja ”syrjäytymisvaarassa oleviin”. ”Kroonisesti syrjäytyneet” ovat koko tutkimusajan syrjässä, kun taas ”syrjäytyneet” ja ”syrjäytymisvaarassa olevat” tekevät alkuvuosina jotain muuta tai heidän toiminnastaan ei ole tietoa. Heistä ”syrjäytyneet” ovat olleet syrjässä pidempään kuin ”syrjäytymisvaarassa olevat”.

Lisäksi tarkasteltiin ”piipahtelijoita” ja ”kiinnittyneitä”. Piipahtelijat ovat nuoria, jotka liikkuvat tutkimusaikana syrjäytymisvaaran ja jonkinlaisen yhteiskuntaan kiinnittymisen välillä. Kiinnittyneet nuoret olivat tutkimusajan lopussa kiinnittyneet yhteiskuntaan, mutta he ovat olleet aiemmin syrjäytymisvaarassa.

Syrjässä olevat nuoret ovat muita samanikäisiä sairaampia ja erityisesti psykiatriset sairaudet, vammat ja myrkytykset sekä tartunta- ja loistaudit ovat selvästi yleisempiä syrjäytyneiden ryhmissä. Sairaudet ja terveydentila nousevat esiin molemmissa aineistoissa, ja niin nuoret kuin työntekijätkin painottavat niiden olevan tärkeysjärjestyksessä ensimmäisinä korjattavien tai puuttumista vaativien asioiden listalla.

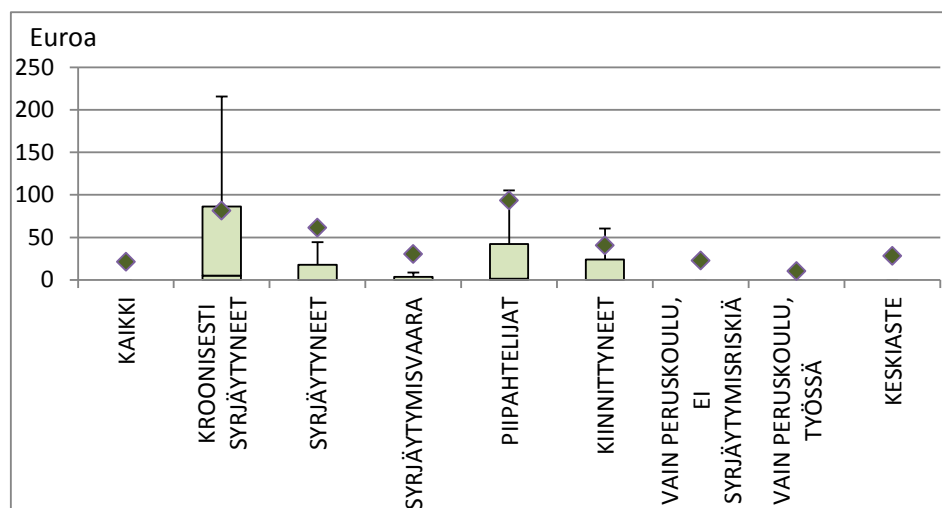

Kuvio 1. Terveyspalvelujen kokonaiskustannukset (kts. ryhmien kuvaukset vasemmalta)

Mielenterveyden ongelmiin tarvitaan päivystysluontoisia palveluita

Jopa 60 prosenttia kroonisesti syrjäytyneiksi luokitelluista nuorista on käyttänyt mielenterveyslääkkeitä tutkimusaikana ja mielenterveysongelmat nousevat selvästi myös haastatteluissa esiin. Toisaalta aktivointitoimien piirissä oleville nuorille tarjotaan myös psykologin/psykiatrin palveluita, mikä voi johtaa diagnoosin lisääntymiseen. Mielenterveyspalveluissa akuutin hoidon piiriin pääseminen on hankalaa ja niin työntekijät, kuin nuoretkin kokevat päivystysluontoisten palvelujen puutteen ja pitkät jonot ongelmallisena.

”En mä varsinaisesti ehkä muuta koe kaipaavani, koska sit jos mä [terapiasuhteen] sais, niin sit mulla ois jotain mahdollisuuksia siihen, et sit mä voisin tehdä vaikka työtä tai käydä koulussa niin, se on se tavoite.” (Nuori)

Kuvio 2. Mielenterveyslääkkeiden kustannukset

Haastattelut:

Tutkimushaastattelut tehtiin Espoossa ja Kouvolassa Haastatelluista 19 on 18–29-vuotiaita eri palveluissa asioivia nuoria ja kymmenen asiakastyötä tekeviä ammattilaisia TE-toimistoista, työvoiman palvelukeskuksista, sosiaalityöstä, etsivästä nuorisotyöstä, Vamoksesta ja nuorten tieto- ja neuvontapisteestä (N=29).

Nuoret luokiteltiin kolmeen ryhmään: ”elämän kolhimiin”, ”puolivalmiisiin” ja ”taantumien uhreihin”.

Elämän kolhimiksi luokiteltujen nuorten elämässä on tekijöitä, jotka hankaloittavat vakavasti heidän osallistumisestaan opiskeluun tai työhön.

Puolivalmiiden ryhmään luokitellut ovat nuoria, jotka ovat olleet matkalla työntekijäkansalaisiksi; he ovat aloittaneet yhden tai useita ammatillisia koulutuksia, mutta keskeyttäneet ne. Heillä on kuitenkin nykyisessä elämäntilanteessaan kiinnostusta ja valmiuksia hankkia tutkinto tai työpaikka.

Tantumien uhrit -ryhmässä olevilla nuorilla on koulutus, työkokemusta ja motivaatiota, mutta ei koulutustaan vastaavaa työtä.

Työllisyyspalvelujen saavutettavuus nähdään ongelmana

Haastatellut nuoret olivat pääosin tyytyväisiä palveluihin. Ongelmia tuottivat kuitenkin nuorten näkökulmasta pitkät odotusajat, työntekijöiden näkökulmasta puolestaan käyttämättömät ajat.

Monet nuorista kaipaavat päivystysluonteista, henkilökohtaista asiointimahdollisuutta. Sähköpostia ei välttämättä haluta käyttää ja puhelinasiointi saateen nähdä epävarmana tai ruuhkaisena. Päivystysluonteisia voisi kehittää tarjolla olevilla uusilla sähköisillä, nuorille helposti lähestyttävillä palvelumuodoilla.

Työntekijät kokivat, että heidän työnsä vaikuttavuuden mittaamisessa oli puutteita. Mittarit ohjasivat työtä väärään suuntaan, eikä todellinen palvelun vaikuttavuus näkynyt tuloksissa.

Tarve palvelukoordinaattorille

Työntekijät korostivat luottamuksen syntymistä nuoren ja työntekijän välillä palvelujen vaikuttavuuden ehtona ja sen rakentamisessa erityisesti henkilökohtaiseen palveluun tulisi panostaa. Tarve samalta luukulta saataville palveluille tulee esiin haastatteluissa. Sitäkin enemmän haastatteluissa korostuu se, että yhden ja saman henkilön pitäisi olla vastuussa nuoren palvelukokonaisuudesta. Näin varsinkin silloin, kun nuorella on moninainen tuen tarve.

”Et ne ois toistensa asioista enemmän perillä, mä näkisin ainaki, et se ois todella hyödyllistä niin ei tarvis sit yhtä paljon juosta paikasta toiseen jos joku toinen osaa sen kertoa laajasti eikä vaan omasta työpisteestä, et näin meillä toimitaan.” (Nuori)

Aktivoinnin rinnalle hyvinvoinnin vahvistamista

Viimeaikaisissa keskusteluissa on painotettu varhaista puuttumista sekä varhaiskasvatukseen ja lapsuuteen investoimisen merkitystä syrjäytymisen ehkäisyssä. Nämä pyrkimykset ovat kannatettavia, niiden rinnalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että mahdollisuuksia päästä pois syrjäytymisen kierteestä on olemassa jokaisessa elämänvaiheessa. Yksipuolisen, kurssitusten ja sanktioiden avulla tapahtuvan työelämään ”aktivoinnin” sijasta tulisi pohtia hyvinvoinnin vahvistamista. Terveysten ja mielenterveyten liittyvää tukea on lisättävä.

Haastatteluaineistossa nousi esiin pyrkimys nuorten aktivointiin, ja oma aktiivisuus on edellytyksenä esimerkiksi psykiatriseen hoitoon pääsulle. Haastatellut nuoret olivat kuitenkin juuri niitä, joilla on heikosti aineellisia, sosiaalisia tai mielenterveydellisiä voimavaroja olla aktiivinen tai saada aikaan muutoksia oman toiminnan kautta. Niinpä tutkimus antaa aihetta varauksiin sen suhteen, missä määrin aktivointi on yleispätevä avain nuorten tilanteen parantamiseen.

”Tavallaan pitäis olla jotain sellasia välimaastoja olemassa täs yhteiskunnassa ja mä nään, et ne on enemmän ehkä sen sosiaalisen kuntoutuksen puolella [...] meil on paljon kaikkee jos nuori pystyy niitä käyttämään [...] Mut et se edellyttää sitä, et sul on ne valmiudet.” (Työntekijä)

JOHTOPÄÄTÖKSET

LÄHTEET:

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2007): Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston toiminnantarkastuskertomus 146/2007. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Suurpää, Leena (toim.) (2009): Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 27. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/syrjautymistieto.pdf> (Viitattu 18.3.2014.)

KIRJALLISUUTTA

Sanna Aaltonen, Päivi Berg & Salla Ikäheimo: *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. 2015. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,

julkaisuja 160, sarja: *Kenttä*, 153 s., 26 euroa, ISBN (nid.) 978-952-5994-77-3, ISBN (pdf) 978-952-5994-78-0

Kirjatilaukset:

www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog

Verkkoversio:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkojulkaisut>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
PI 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-302-441-0 (painettu)
ISBN 978-952-302-442-7 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-442-7>

www.thl.fi

Nuorten tilat ja tilanteet eivät ole stabiileja, vaan he liikkuvat edestakaisin työttömästä opiskelijaksi/työlliseksi/toimenpiteessä olevaksi ja mahdollisesti jälleen työttömäksi. Niin rekisteriaineiston perusteella kuin nuorten haastattelujen pohjalta rakennetut polut kertovat pitkäkestoista ongelmista, joiden ratkaiseminen voi yhteiskunnan näkökulmasta olla hidasta ja kallista ja nuorten näkökulmasta taas turhauttavaa ja lannistavaa. Heikko terveydentila ja hatara työelämään kiinnittyminen voivat vahvistaa toisiaan ja viedä nuorta entistä syrjempään, ei vain työn ja koulutuksen valtavirrasta, vaan myös sosiaalisista suhteista ja mielekkästä vapaa-ajasta.

Syrjäytymiseen liittyy usein heikko terveydentila ja kustannukset terveyspalveluista nousevat muita nuoria korkeammiksi. Ei kuitenkaan voida sanoa, että syrjäytyminen aiheuttaa korkeammat kustannukset terveydenhuoltojärjestelmässä, sillä voi olla, että syrjäytyneet sairastuvat tai sairastuneet syrjäytyvät, eikä syys-seuraussuhdetta voi tutkimuksen perusteella todistaa.

Jos syrjässä olevien tilannetta halutaan parantaa, monesti voi olla tarpeen tarjota muita palveluita kuin työllistymistä edistäviä palveluita tai työnhakuun ohjaamista. Ehkäisevän työn rinnalle kaivataan myös korjaavaa työtä, kuten kuntouttavia työpaikkoja. Samaan aikaan nuoret koulutetut työnhakijat kaipaavat työtä, josta saa kohtuullisen korvauksen ja joka mahdollistaa tulevaisuuden suunnittelun.

Luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamiseen tarvitaan aikaa. Sekä työntekijöiden että nuorten haastattelujen perusteella sitä ei ole tarpeeksi. Eri tahojen työntekijöiden asiakasmäärät poikkeavat suuresti toisistaan niin. Vähiten aikaa nuorta kohden on niissä palveluissa, joissa tehdään nuoren elämäntilanteen kannalta ratkaisevia päätöksiä.

Sanna Aaltonen, Päivi Berg & Salla Ikäheimo: *Nuoret luukulla - Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Tutkimuksesta tiiviisti 3, helmikuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.